

Sugárvédelem

Feladvány

- Atomenergia
- Dohányzás
- Antibiotikumok
- Röntgendiagnosztika
- Elektromosság
- Kerékpározás
- Élelmiszer tartósítás
- Gépjárművek
- Alkoholfogyasztás

A sugárvédelem története I. (PA)

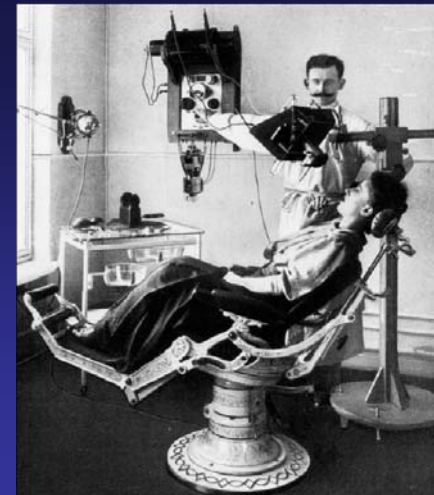
- 1895 W.C. Röntgen felfedez egy addig ismeretlen (x-) sugárzásfajtát
- 1895-ben elkészül az első röntgenfelvétel, az eredmények nyilvánosságra kerülnek
- 1896-ban felvétel egy törött alkarról
→ **első diagnosztikai célú alkalmazás**
- Kiállítás New Yorkban
- 1896-ban fel figyelnek a röntgensugárzásban rejlő terápiás lehetőségekre

Katódsugárcső

A sugárvédelem története II.

- 1901 W.C. Röntgen elnyeri a fizikai Nobel-díjat
- 1903 megfigyelik, hogy az egyes szövetek más-más érzékenységgel bírnak
- 1908 beszámolnak a sugárzás rákos megbetegedést okozó hatásáról
- 1911 a sejtmag sokkal érzékenyebb, mint a Zytoplazma

1917

Távolságvédelem

Idővédelem

Sugárzás gyengítése, árnyékolása

1917

1950

Az áldozatok

160 röntgendiagnosztikával dolgozó orvos és ápolónő neve szerepel a hamburgi Szent Georg kórház kertjében felállított emlékoszlopon.

Abb. 11: In diesen Gedenkstein, im Garten des Hamburger St.-Georg-Krankenhauses, sind die Namen von 160 Röntgenärzten und -schwestern gemeißelt, die als Pioniere im Umgang mit den neuen Strahlen, an den Folgen von Röntgenverbrennungen verstorben sind. (EISENBERG 1992 ((35), S.173)

Nanotechnologia?

Abb. 11: In diesen Gedenkstein, im Garten des Hamburger St.-Georg-Krankenhauses, sind die Namen von 160 Röntgenärzten und -schwestern gemeißelt, die als Pioniere im Umgang mit den neuen Strahlen, an den Folgen von Röntgenverbrennungen verstorben sind. (EISENBERG 1992 ((35), S.173)

A sugárvédelem története III.

- 1928 Első jelentős lépés a sugárvédelem területén:
  - Besugárzási dózis fogalmának definíciója
  - Meghatározásának megadása
  - Javaslat a gyakorlati sugárvédelem megszervezésére
- 1960 első dóziskorlátok törvényi elrendelése (a mostaniak kb. 2.5x-e, 50 mSv / év)
- 2000 dóziskorlátok szigorítása
- ??? Újabb szigorítás

A röntgensugár alkalmazásai

- „Biztosabb látni, mint érezni”

Hirdetés

Cipővizlet

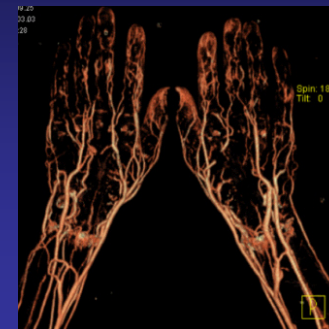
A sugárvédelem kezdetei

100 év a radiológiában

Az erek szegmentált 3D-os CT képe

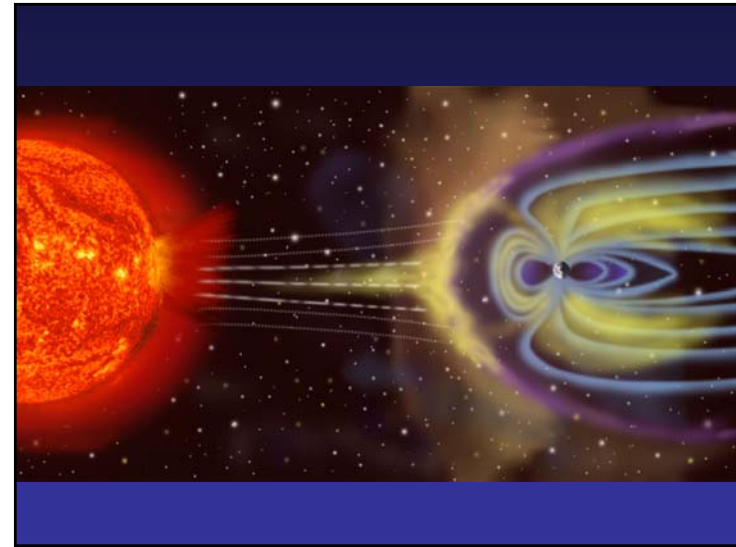

100 év a radiológiában

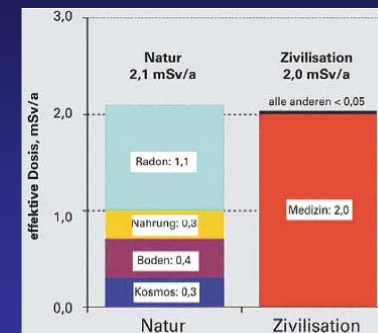
- 16 szeletes CT
(mai legjobb: 256 szelet felett)

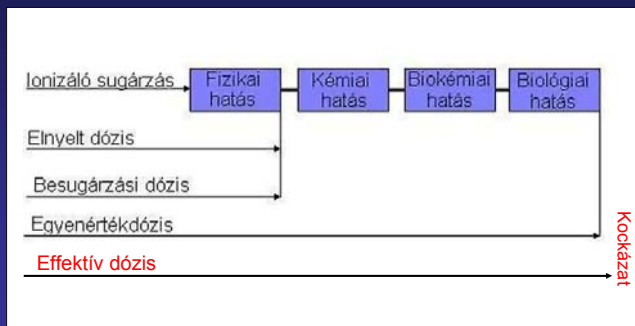
1917

Természetes és civilizációs eredetű sugárterhelés

Dózisfogalmak

Dózisfogalmak - Egyenérték-dózis

Egyenérték-dózis (H_T) a sugárzás biológiai hatását leíró számított dózismennyiség. Az R típusú sugárzástól, T szövetben vagy szervben elnyelt dózis:

$$H_{T,R} = D_{T,R} \cdot w_R$$

, ahol $D_{T,R}$ a T szövetben vagy szervben elnyelt dózis átlagértéke és w_R az R sugárzás károsító hatásának **súlyozótényezője**, az egyes sugárzásokra jellemző dimenzió nélküli szám.

Sugárzási súlyozó tényezők

Sugárzás	w_r
Fotonok	1
Elektronok és müonok	1
Protonok	5
Neutronok, energiától függően	5-20
α -sugarak, hasadványok, nehéz magok	20

Dózisfogalmak - Egyenérték-dózis

Ha a sugárzási teret különböző típusú, illetve eltérő súlyozótényezőjű sugárzások alkotják, akkor a teljes egyenérték-dózis:

$$H_T = \sum_R D_{T,R} \cdot w_R$$

A teljes egyenérték-dózis egysége a Sievert (Sv): $[H] = \text{J/kg} = \text{Sv}$ (sievert).

$$H_{T,D} = D_{T,D} \cdot w_T$$

Dózisfogalmak - effektív dózis

Az effektív dózis (E) a különböző szövetek eltérő kockázatonövelő hatását figyelembe vevő, egész testre vonatkozó, számított biológiai dózisfogalom. Az effektív dózis:

$$E = \sum_T w_T \cdot H_T$$

, ahol w_T a súlyozó tényező, amely a T testszövetből származó hatásokból eredő károsodás és a test egyenletes besugárzása esetén fellépő hatásokból eredő teljes károsodás aránya, H_T a szervekre számított egyenérték-dózis. Az effektív dózis egysége is a sievert, $[E] = Sv = J/kg$.

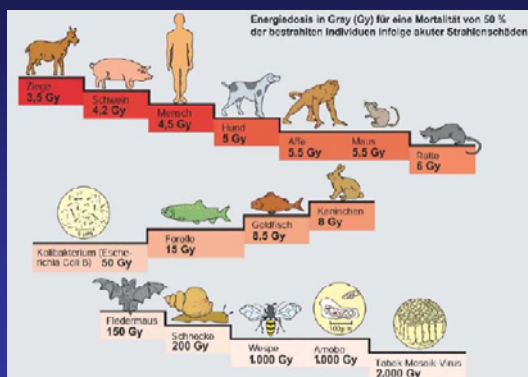
$$H_{T,D} = D_{T,D} \cdot w_T$$

Testszöveti súlyozó tényezők

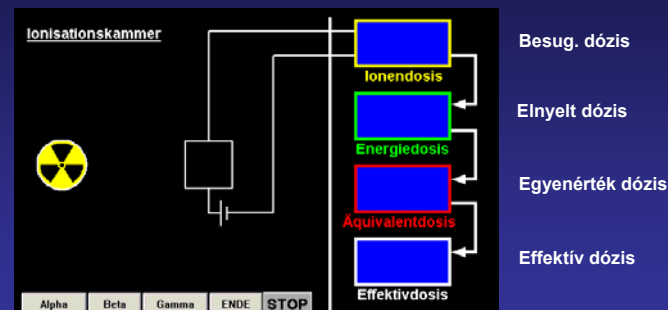
Ivarmirigyek	0,20
Vastagbél	0,12
Gyomor	0,12
Tüdő	0,12
Vörös csontvelő	0,12
Hólyag	0,12
Emlő	0,05
Máj	0,05
Nyelőcső	0,05
Pajzsmirigy	0,05
Csontfelületek	0,01
Bőr	0,01
Maradék	0,05
Összesen	1,00

$$H_{T,D} = D_{T,D} \cdot w_T$$

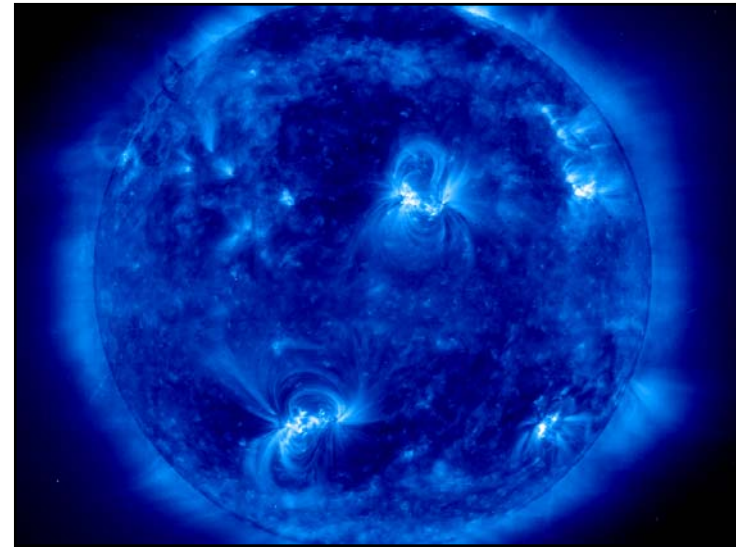
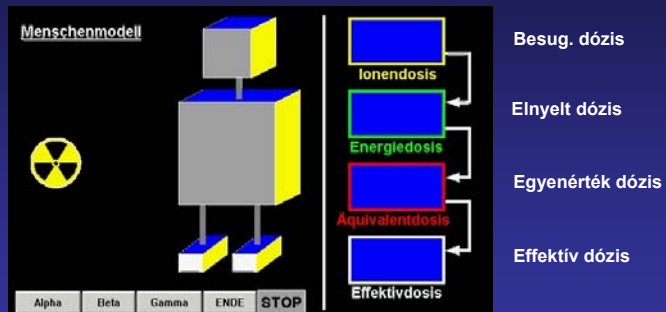
Élőlények eltérő sugárérzékenysége

Dózisfogalmak

Dózisfogalmak

A kockázatokról

Cél: különböző káros hatások összehasonlítása

A kockázat (rizikó) matematikai értelmezése:

$$R=W \cdot K$$

W: a bekövetkezés valószínűsége

K: a következmény súlyossága

Mikrorizikó: $R=1 / 1\,000\,000$

1 mikrorizikónak kitett 1 millió ember közül egy áldozat várható

Kockázatokról

- 2500 km utazás vonaton,
- 2000 km utazás repülőn,
- 80 km autóbusszon,
- 65 km autón,
- 12 km kerékpáron,
- 3 km motorkerékpáron,
- egy cigaretta elszívása,
- két hónap együttélés egy dohányossal,
- kövér embernek még egy vajas szendvicset enni,
- egy órán át Budapest belvárosában lélegezni,
- egy hétig házban aludni,
- tíz éven belül villámcsapást kapni.

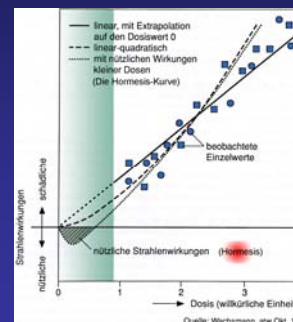

A kockázatokról

Tevékenység, foglalkozás	mikrorizikó/év-ben kifejezett kockázat
Kereskedelmi munka	2-3
Gyári munka	10-100
Hivatásos autóvezetés	400
Építőipari munka	400
Szénbányászat	800
Elektromos távvezeték építés	1200
Mélytengeri halászat	800
Gyilkosság, Magyarország	30
Öngyilkosság, Magyarország	490
Dohányzás okozta halálesetek, Magyarország	3000

Sugárhatásra fellépő daganatos megbetegedés kockázata

ICRP (International Commission on Radiological Protection) 1990-es ajánlása

$$R = 5 \cdot 10^{-2} / 1\text{Sv}$$

A kockázatokról

16/2000. (VI. 8.) EüM rendelet 3 alapelv

1. Indokoltság elve
2. Optimalizálás
ALARA – „As low as reasonably achievable”
Az indokolt sugárterhelés olyan alacsony szintre kell csökkenteni, ami gazdasági és társadalmi szempontok figyelembevételével ésszerűen lehetséges
3. A dóziskorlátozás

Ionizáló sugárzás

Amivel együtt élünk
1-3 mSv

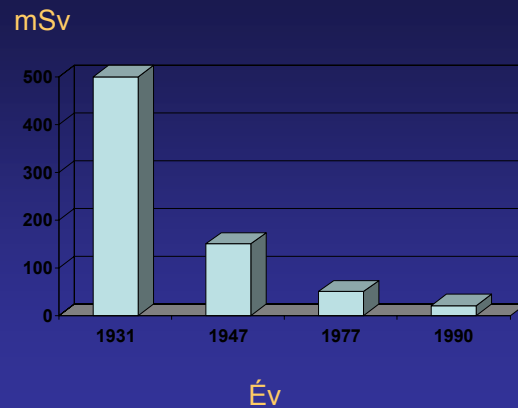
Halálos
4000 mSv

Hol húzzunk határvonalat?
Melyek a sugárzás hatásai?

Dóziskorlátok

	Foglalkozás sugárterhelés	Tanulók, gyakornokok (16-18 évesek)	Lakosság (orvosi sug. terhelés nélkül)
Egésztest (effektív dózis)	100mSv / 5 év (egy évben sem lehet >50 mSv)	6 mSv / év	1 mSv / év
Szemlencse (egyenérték dózis)	150 mSv / év	50mSv / év	15mSv / év
Bőr (egyenérték dózis)	500 mSv / év	150mSv / év	50mSv / év

A dóziskorlát változása (ICRP)

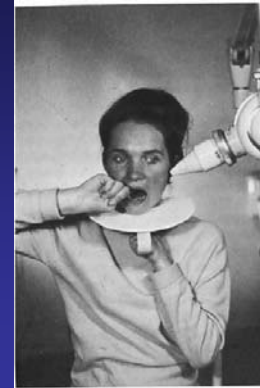
További előírások

1. Kötelező sugárvédelmi képzés, 5 évente továbbképzés
2. Egyéni sugárterhelés rendszeres ellenőrzés
3. Sugárveszélyre utaló jelzés, felirat
4. Technikai eszközök (röntgenberendezés) rendszeres kontrollja
5. Minden röntgenvizsgálatot dokumentálni kell

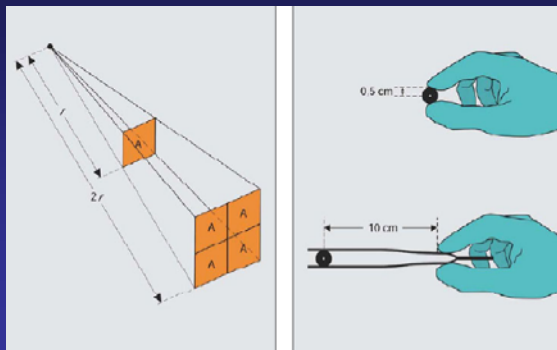
A sugárterhelés csökkentése

1. Megfelelő röntgenfilm kiválasztása
2. A film gondos előhívása
3. Digitális technika alkalmazása
3. A megfelelő felvételi technika alkalmazása
4. A megfelelő tubus kiválasztása
5. Alumínium szűrő használata
6. Ólomköpeny használata

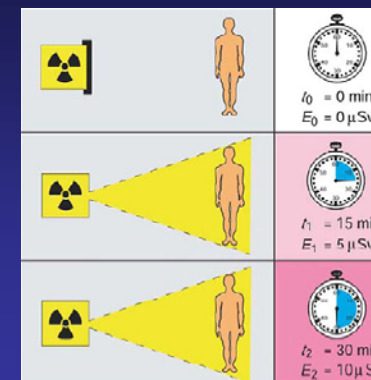
Árnyékolás / gyengítés

Távolság

Idővédelem

A feladvány megoldása

- Dohányzás
- Alkohol fogyasztás
- Gépjárművek
- Elektromosság
- Röntgendiagnosztika
- Kerékpározás
- Atomenergia
- Élelmiszer tartósítás
- Antibiotikumok

An up to date study (Germany)

The knowledge of non-radiological physicians concerning radiation exposure during radiological procedures on the thorax

- 124 non-radiological physician were questioned.
- They were asked to estimate the ED of chest X-rays and CT examinations.

An up to date study (Germany)

- chest X-ray - Correct (0.01-0.1 mSv) 40%
- chest CT - Correct (1-10 mSv) 33.5 %
- Effective dose of cardiac CT and pediatric chest CT without dose reduction (10 - 100 mSv)
correct: 26%

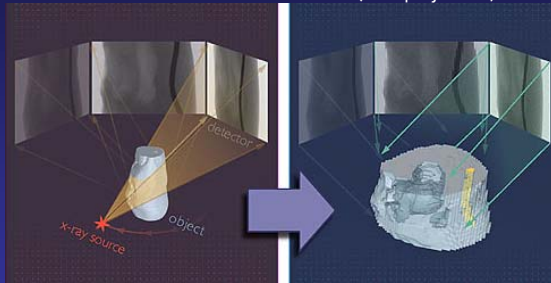
An up to date study (Germany)

- ED of chest X-ray to that of chest CT (factor 100 - 1000) - 23.5 %
- (20.2 %) and (8.4 %) thought that the ED of low-dose chest CT is **smaller than that of chest X-ray or chest MRI**, respectively. The length of professional experience, field of clinical training, and hierarchical position of the participants did not have a significant influence on the test results.

Principle of CT

Projection images

Reconstructed slices
(backprojection)

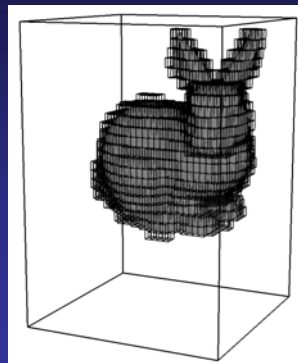

Fan beam – Cone beam

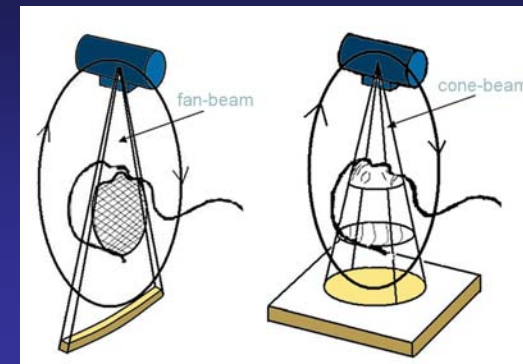

Principle of CT

- 3D model
- Pixel (2D) -> Voxel (3D)

Fan beam – Cone beam

„The greatest legacy” of The Beatles

- The CT scanner was "the greatest legacy" of **The Beatles**, with the massive profits resulting from their record sales enabling EMI to fund scientific research[1], including into computerised tomography. The first production X-ray CT machine (in fact called the "EMI-Scanner") was limited to making tomographic sections of the brain, but acquired the image data in about 4 minutes (scanning two adjacent slices) and the computation time (using a Data General Nova minicomputer) was about 7 minutes per picture.